

JERONIM ŠETKA, *Hrvatska kršćanska terminologija*, drugi dio: Hrvatski kršćanski termini latinskoga porijekla, Makarska, 1964. Bogoslovska biblioteka, knjiga 13. Izdanje Franjevačke visoke bogoslovijske škole, Makarska. Pp. 1—233. 8°.

Profesor Šetka zaslužan je filolog koji je veći dio svoga rada posvetio proučavanju naše kršćanske terminologije. Već 1941. izdao je prvi dio svoje jezične trilogije pod naslovom: *Hrvatski kršćanski termini grčkoga porijekla*. Pod gornjim naslovom izlazi na svijet drugi dio ove trilogije

a sada se još očekuje i treći dio u kojem će biti obrađena terminologija koja se osniva na slavenskom jezičnom materijalu.

Knjigu je autor podijelio na: uvod (3—15), izvori i literatura (15—22), hrvatski kršćanski termini latinskog porijekla abecednim redom (23—201), dodaci: I hrvatski kršćanski termini germanskog porijekla, II hrvatski kršćanski termini madžarskog porijekla, III hrvatski kršćanski termini istočnog porijekla (turskog, arapskog ...), IV hrvatski kršćanski termini grčkog porijekla (dodaci materijalu prve knjige) (201—208), kazala (219—233) koja obuhvaćaju kazala latinskih, talijanskih (romanskih), njemačkih (germanskih), madžarskih, istočnih i grčkih riječi.

U uvodu autor prikazuje povijest prvih veza Hrvata s kršćanstvom: veze na limesu, dolazak u Ilirik, pokrštavanje (7.—8. stoljeće). Naročito ističe činjenicu da je splitsko-solinska biskupija postala »metropolis usque ad ripam Danubii et pene per totum regnum Chroatorum«. Drži da su konačno pokrštenje Hrvata u unutrašnjosti izvršili franački vjerovjesnici u 9. stoljeću koji su kod Hrvata i udarili pečat katolicizma. Učenici Svete Braće Ćirila i Metoda završili su taj rad.

Posebno autor obrađuje povijest kršćanske terminologije u Hrvata. Drži da su latinski (romanski) misionari postupali uglavnom onako kako i danas postupaju vjerovjesnici. Ako su u staroj vjeri Hrvata našli prikladan izraz, oni su se njime poslužili dajući mu nov sadržaj. Tako su mnoge slavenske riječi (npr. *Bog, duša, milost, raj, pakao, svet, žrtva, žrtvenik*) dobile već u prvom dodiru s kršćanstvom značenje koje imaju danas. U težoj su neprilici bili misionari kada su bili prisiljeni služiti se ustaljenom romanskom terminologijom. Tada su te termine morali tumačiti a narod ih je morao uzimati onako kako ih je čuo, i tako su nastale prve kršćanske tuđice u hrvatskoj kršćanskoj terminologiji. Ta je terminologija bila ili izvorno latinska (*kalež, križ, oltar, kum, misa, poganin* i sl.) ili latinska grčkoga porijekla (kao *apostol, biskup, crkva, pop*). Autor se dotiče i pitanja neposrednog utjecaja latinskog jezika na hrvatsku kršćansku terminologiju, i to preko staroslavenske terminologije koju su uvodili učenici Svete Braće, preko madžarskog, njemačkog i talijanskog jezika. Pisac potanko razrađuje sav taj latinski nanos u hrvatskom jeziku sve do pojave najnovijih latinizama iz druge polovice 19. stoljeća pa do naših dana. Pri koncu uvoda ističe da je u popis uzimao samo onaj aloglotski latinski elemenat koji se tiče osnovne (apelativne) terminologije. U obzir nije uzimao imena mjesta koja u osnovi imaju latinski kršćanski apelativ ili ime sveca, zatim imena svetaca i svetkovina (izuzevši najznačajnije svetkovine), nazive redovničkih zajednica, filozofske termine koji ne nose posebno kršćansko obilježje iako ih bogoslovi često upotrebljavaju.

Kao izvorima autor se u radu služio našom standardnom leksikografskom literaturom (Akademijin rječnik, Broz-Iveković, Vuk, Daničić, Mažuranić, etc.), raznim izdanjima naših starih tekstova, historiografskim, djelima (Jireček, Šišić, Barada, etc.), bogoslovskim i liturgičkim knjigama, te lingvističkim radovima (Miklošič, Matzenauer, Leskien, Meillet, Šteljaj, Maretić, Skok i sl.).

Kod obrade građe u rječniku autor se držao ovih kriterija: najprije daje natuknicu, zatim gramatičku odrednicu (determinantu), iza toga zna-

čenje, potom latinsku riječ iz koje je nastao hrvatski kršćanski termin; gdje se udubljuje u značenje ili značenja riječi a gdje navodi i glavnu literaturu. Što se tiče starosti potvrde, autor samo općenito određuje starost riječi te u većini slučajeva upućuje čitaoca na Akademijin rječnik gdje se može naći detaljni prijedlog potvrda. Ispred termina koji nisu potvrđeni u Akademijinu rječniku autor je stavio zvjezdicu. Takvih termina ima zaista mnogo. Ispred natuknica koje u Akademijinu rječniku nemaju crkveno značenje stavljene su dvije zvjezdice. U tome što uz natuknicu ne donosi mnogo potvrda i veći historijat dotičnog termina autor je odstupio od sistema koji je bio proveo u prvoj svojoj knjizi (grčki termini). Baš su potvrde i historijat riječi za lingvističko proučavanje dale autorovoj prvoj knjizi posebnu vrijednost. Dosada nam je u radu često pomagao uz Akademijin rječnik i Mažuranićev rječnik, a za grčke termine i Setkina prva knjiga. Autor je s druge strane u svoje djelo unio velik broj riječi i potvrda kojih nema u Akademijinom rječniku i u drugim citiranim djelima, a koje je on sakupio na terenu dugogodišnjim radom u narodu. Te riječi i te oblike autor je označio posebnim monogramom (Š). One će za lingvistiku biti od posebne vrijednosti. Tako je, navodim kao primjer, uz *kampanel*, *kampanio* i *kampanilac*, pisac zabilježio i oblike *kampavel* te *kampojel* i riječi *ecomo*, *ocomo*. Tu i tamo autor daje i etimološko tumačenje riječi. Sve je to vrijedna građa. Knjiga će dobro doći i nelingvistima praktičarima kojima autor također namjenjuje svoje djelo i to u prvom redu kao neki priručnik, malu enciklopediju naše kršćanske terminologije.

Kao u svakom djelu ovakve vrste, i u ovom će se naći koja riječ što nije unesena. To je uostalom i razumljivo kada se ima na umu ogromna građa s kojom se autor morao boriti. Tako ne nalazim u djelu riječi *obla*, *oblja*, *ublja*, termin koji je usko vezan s kršćanskom terminologijom i etnografskim folklorom, zatim važan crkveno-ekonomski termin naših crnih franjevaca *špolija* (v. Štefanićev materijal objavljen u *Starine JAZU* 46, 249 i sl.), a ispala je i riječ *ogracija* koja je tako česta u hrvatskim pravnim aktima (Akademijin rječnik, Šurminova *Acta croatica*) i u crkvenoj hrvatsko-glagoljskoj literaturi.

U svakom slučaju, moram naglasiti da je djelo profesora Šetke jedan prinos našoj lingvistici i našoj leksikografiji, pa s velikim interesom očekujemo i treću knjigu gdje će biti obrađen materijal autohtone provenijencije, odnosno semantički kalkovi prema aloglotskom uzorku.

Valentin Putanec